

**Міністерство освіти і науки України
Західноукраїнський національний університет
Навчально-науковий інститут міжнародних відносин ім. Б.Д.
Гаврилишина
Кафедра міжнародних економічних відносин**

МОТИКА Зоряна Євгенівна

**ПОДОЛАННЯ БІДНОСТІ ЯК ЧИННИК ГЛОБАЛЬНОГО
ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ**

спеціальність 292 Міжнародні економічні відносини
освітньо-професійна програма
Міжнародні економічні відносини
кваліфікаційна робота за освітнім ступенем «бакалавр»

Виконала студентка
групи МEB-41
Мотика Зоряна Євгенівна

підпис
Науковий керівник:
к.е.н., доцент
Баглей Р.Р.

підпис

Кваліфікаційну роботу
допущено до захисту
«__» _____ 20__р.
Завідувач кафедри

підпис

Тернопіль – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	2
РОЗДІЛ 1. Теоретичні засади подолання бідності як чинника глобального економічного зростання.....	4
1.1. Бідність та основні показники оцінки її рівня у світі.....	4
1.2. Глобальна бідність - історичні умови та сучасність.....	8
1.3. Вплив бідності на національний соціально-економічний добробут.....	11
РОЗДІЛ 2. Аналіз факторів подолання бідності глобальному рівні.....	15
2.1. Розвиток людського капіталу як фактор подолання бідності.....	15
2.2. Роль державної політики в контексті подолання глобальної бідності.....	22
РОЗДІЛ 3. Перспективи подолання глобальної бідності.....	28
3.1. Індустріалізаційні та інноваційні процеси як фундамент для глобального економічного зростання.....	29
3.2. Інвестиції у людський капітал як стратегічний аспект подолання бідності.....	31
3.3. Міжнародна співпраця та іноземні інвестиції як каталізатор економічного розвитку.....	33
ВИСНОВКИ.....	36
Список використаних джерел.....	39

ВСТУП

Актуальність дослідження. На сьогоднішній день, світова спільнота переживає вкрай турбулентні часи, спричинені розгорнутими війнами, збройними конфліктами, пандемією, природними катаклізмами, а також четвертою промисловою революцією, що вносить вагомі корективи у лад глобальної економіки. Новий час породжує нові виклики для держав різних рівнів розвитку, а його наслідки змінюють реалії простих людей. Одним з побічних ефектів сучасної кон'юнктури є зростання рівня бідності - вічної глобальної проблеми, що стрімко поширюється та зачіпає різні верстви населення. Відсутність належної уваги до проблематики бідності та культивування нових шляхів її усунення створює перешкоди у досягненні сталого розвитку та справедливості. Глобалізація створює і укріплює взаємозв'язки між націями, державами та континентами. Отже, будь-яка незначна зміна в ході розвитку подій на одній частині півкулі викликає неминучі зрушення у іншій.

Архіважливо наголосити й на тому, що глобальне економічне зростання основною мірою залежить від самих громадян, адже саме якісний людський капітал є рушієм глобальних змін. Подолання бідності та призведе до плавного відходу від фіксованого мислення у суспільства, створення сприятливого середовища для розвитку людей, підвищення рівня соціально-економічного добробуту, а отже й відкриття можливостей для реалізації власного потенціалу. Мисленнєві зміни всередині суспільства разом з стабільною підтримкою та заохоченням правлячих верхівок та міжнародних інституцій неодмінно викличуть зростання на індивідуальних та згодом на глобальних рівнях.

Дослідження сутності поняття «бідності», її типізація та способи викорінення знайшли відображення в роботах вітчизняних і зарубіжних учених. Питання індивідуальної, національної та глобальної бідності досліджували Е. М. Лібанова, М. І. Небава, Ю. Ф. Пачковський, А. О. Максименко, Фляшнікова І. Хоменко, Л. Волинець, А. Чубикіна, Яковенко Р. В та інші. Незважаючи на значний обсяг проведених досліджень, проблема подолання бідності потребує постійної уваги. Додаткового вивчення та аналізу потребують сучасні умови

розвитку українського експорту, існуючі проблеми та перешкоди на шляху завоювання міцних позицій на світовому ринку з метою пошуку оптимальних державних управлінських рішень та шляхів подолання цих перешкод в контексті формування потужного та конкурентоспроможного експортного сектору економіки.

Метою дипломної роботи є формування теоретико-практичного обґрунтування бідності, а також дослідження сучасних тенденцій у питання подолання бідності на глобальному рівні. Робота спрямована на виявлення шляхів подолання бідності, зокрема національного рівня для країн, що розвиваються.

Завдання:

- Визначити сутність поняття бідності та його вплив на глобальну економіку;
- Проаналізувати кореляцію між бідністю та економічним зростанням на національному та глобальному рівнях;
- Визначити вплив розвитку людського капіталу та потенціалу на подолання бідності;
- Охарактеризувати роль державної політики у подоланні бідності;
- Дослідити успішні стратегії подолання бідності розвинених країн.

Об'єктом дослідження є явище бідності у контексті глобального економічного зростання.

Предметом дослідження є дослідження шляхів подолання бідності та їхній взаємозв'язок з глобальним економічним зростанням у світі.

Дана робота складається із вступу, 3 розділів, висновків, 9 рисунків, 41 джерела і 32 сторінок.

РОЗДІЛ 1.

Теоретичні засади подолання бідності як чинника глобального економічного зростання

1.1. Бідність та основні показники оцінки її рівня у світі

Явище бідності є досить комплексним, адже охоплює не лише економічну, але й соціальну, політичну сфери життя. Також, не існує єдино узгодженого визначення бідності, адже саме розуміння і дефініція змінюється в залежності від окреслених масштабів (індивідуальна, національна, глобальна бідність) а також різновиду бідності як такої.

Бідність вважається ситуацією, у якій людям чи громадам не вистачає фінансових ресурсів та предметів першої необхідності для підтримки базового рівня життя. Люди, що живуть у бідності, можуть відчувати нестачу належного житла, якісної питної води, здорової їжі та медичної допомоги. Варто зауважити, що бідність характеризується не лише незадоволеними фізіологічними потребами, але й так званими метапотребами, що включають в себе розвиток власного потенціалу, соціальну залученість, сімейне благополуччя. Бідність – це соціально-економічний стан, який є результатом багатьох факторів, таких як раса, ідентичність, обмежена відсутність доступу до освіти тощо.

На сьогоднішній день, можна визначити 2 основних методи вимірювання бідності - абсолютний та відносний. Кожен з них передбачає певний поріг чи межу бідності, і люди, що знаходяться за визначеною межею, охарактеризовуються як бідні. Поріг абсолютної бідності зазвичай вираховується базуючись на доходах - відтак, якщо дохід людини або сім'ї є нижчим визначеного рівня прожиткового мінімуму, що не дозволяє підтримувати адекватний рівень життя та відповідати мінімальним стандартам країни проживання, то ця людина або сім'я вважаються бідними.

Світовий банк на сьогодні дає визначення абсолютної бідності як такої, при якій людина живе менш, ніж на 2,15 \$ на день. Станом на 2022 рік, близько 9.07% населення світу живе за цією межею бідності.

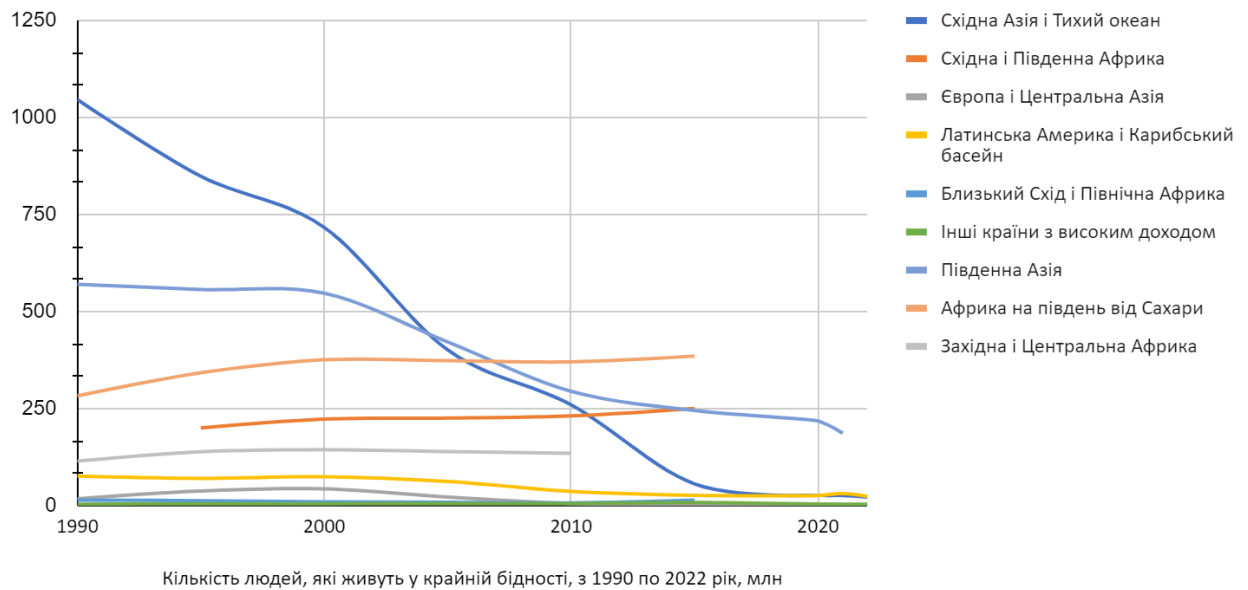

Рис.1.1. [3] Кількість людей, які живуть у крайній бідності з 1990 по 2022 рр.

Рисунок 1.1. яскраво демонструє стан справ Африканського континенту, де частка людей, що живуть на межі абсолютної бідності перевищує 50% населення цього регіону. [3] Є помітним глобальний тренд зниження об'єктивної бідності, особливо в Азійсько-Тихоокеанському та Південно-Азійському регіонах, країни-представники яких зазнали різкого економічного зростання.

Це визначення не дозволяє оглянути явище бідності більш комплексно, адже такий поріг все ж не є релевантним для більшості регіонів. Люди, що вважаються бідними в більш розвинених країнах, можуть вважатися досить заможними в менш розвинених країнах. Значення доходу, що не відповідає адекватним нормам високорозвиненої країни та не дозволяє повністю задовольнити базові потреби, може бути більш ніж достатнім для низькорозвиненої країни. Саме тому набагато ефективніше досліджувати питання бідності як відносну величину. Типізація відносної бідності передбачає встановлення межі, що дорівнює мінімальному об'єму доходів і ресурсів, що вважаються адекватними або соціально прийнятними для суспільства, в якому

вони живуть. Виходячи з цієї логіки, попри головну міжнародну межу бідності визначену Світовим банком, існує ще декілька наочних рівнів бідності -

1. Межа бідності за доходом нижче середнього - \$3.65 на день
2. Межа бідності за доходом вище середнього - \$6.85 на день

До прикладу, згідно результатів досліджень Світового Банку, від початку повномасштабного вторгнення, рівень бідності в Україні зріс з 5.5% до 24.2%, означаючи що кожен четвертий українець опинився за межею бідності (загалом 7.1 мільйонів людей), виживаючи на менше ніж \$6.85 на день, що за паритетом купівельної спроможності складає 8 000 гривень відносно поточного курсу валют, а рівень прогресу країни повернувся на 15 років назад. [4]

Загалом, Комітет ООН з економічних, соціальних і культурних прав визначає бідність як стан людини, який характеризується постійним або тривалим позбавленням ресурсів, можливостей, вибору, безпеки і влади, необхідних для того, щоб мати достатній рівень життя та інші громадянські, культурні, економічні, політичні і соціальні права. [2]

ООН визначила 5 основних індикаторів, наведених в табл. 1 які характеризують рівень бідності в країні що є тісно взаємопов'язаними та відповідно, стають ураженими в першу чергу при зміні динаміки бідності. [4]

Основні індикатори оцінки рівня бідності у країнах світу	
1	коротке життя;
2	низька професійно-освітня підготовка;
3	позбавлення нормальних умов життя – чистої питної води, медичних послуг тощо;
4	неможливість якісно харчуватися;
5	вилучення з суспільного життя, соціальна ізоляція

Табл. 1.1. [4] Основні індикатори оцінки рівня бідності у країнах світу
Додатково, Оксфордська ініціатива з боротьби з бідністю та людського розвитку разом з ООН відстежує Глобальний Багатовимірний Індекс бідності (Global

Multidimensional Poverty Index), який передбачає головні виміри бідності -

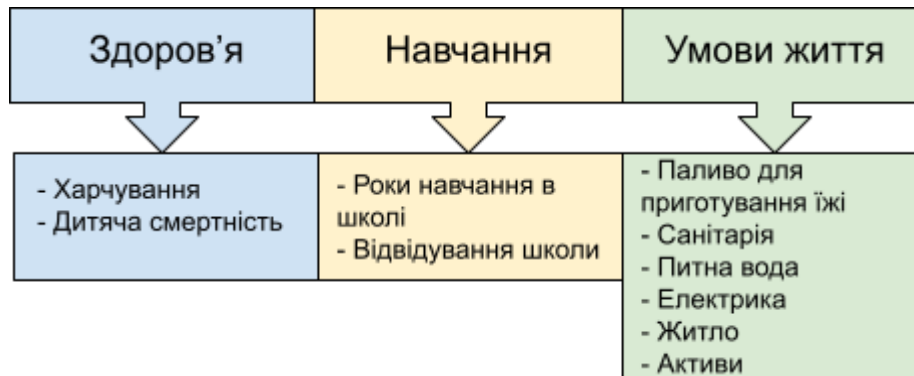

Рис. 1.2 [3] Структура глобального багатовимірного індексу бідності

Всі показники, необхідні для розрахунку Індексу багатовимірної бідності (ІББ) для країни, отримуються з одного й того ж опитування домогосподарств. Кожен показник враховується з однаковою вагою в межах своєї категорії. Дані звіту "Глобальний індекс багатовимірної бідності 2021" від Програми розвитку Організації Об'єднаних Націй та Оксфордської ініціативи у галузі бідності та людського розвитку розкривають різновиди багатовимірної бідності за етнічними, гендерними та віковими ознаками. Наприклад, дві третини багатовимірно бідних людей, що складає 836 мільйонів осіб, проживають у домашніх господарствах, де жодна дівчинка чи жінка не отримала навіть базову освіту протягом шести років. Приблизно 128 мільйонів осіб належать до етнічних груп, у яких 70% або більше населення є багатовимірно бідними. У 24 країнах, які досліджувалися, не спостерігалось статистично значущого зменшення багатовимірної бідності серед дітей (осіб до 18 років) протягом принаймні одного періоду.[3]

Бідність є першою з Цілей Глобального Розвитку ООН, завданням якої є викоринити бідність як явище в усіх її формах. Головними завданнями до 2030 року ООН ставить:

- Викоринити абсолютну бідність для всіх людей у всьому світі;
- Зменшити принаймні вдвічі частку бідності населення у всіх її вимірах відповідно до національних визначень;

- Запровадити відповідні національні системи та заходи соціального захисту для всіх, включаючи мінімальний рівень, і до 2030 року досягти значного охоплення бідних і вразливих верств населення.
- Забезпечити рівні права на економічні ресурси, а також доступ до основних послуг, володіння та контролю над землею та іншими формами власності, успадкування, природних ресурсів, відповідних нові технології та фінансові послуги, включаючи мікрофінансування.
- Зміцнити стійкість бідних і тих, хто перебуває в уразливих ситуаціях, і зменшити їх вплив і вразливість до пов'язаних із кліматом екстремальних явищ та інших економічних, соціальних і екологічних потрясінь і катастроф.
- Забезпечити значну мобілізацію ресурсів із різноманітних джерел, у тому числі шляхом посиленого співробітництва в галузі розвитку, щоб забезпечити адекватні та стабільні засоби для країн, що розвиваються, зокрема найменш розвинених країн, для реалізації програм і політики, спрямованих на подолання бідності в усіх її вимірах.
- Створити надійні рамки політики на національному, регіональному та міжнародному рівнях, засновані на стратегіях розвитку, орієнтованих на інтереси бідних верств населення та з урахуванням гендерних аспектів, для підтримки прискорених інвестицій у дії з викорінювання бідності. [19]

1.2. Глобальна бідність - історичні умови та сучасність

Важливо враховувати також історичне підґрунтя бідності, що є характерним наслідком колоніалістських політик. Як згадують Дарон Аджемоглу та Джеймс Робінсон, автори всесвітньо відомого бестселлеру “Чому Нації Занепадають”, явище бідності стало більш глобально поширеним у період колоніалізму, коли молоді країни були захоплені країнами-завойовниками, що за допомогою ідеально витесаної системи руйнували лад у беззахисних країнах, експропріюючи їхню землю, ресурси та людський капітал на свою користь, створюючи порочне коло бідності для самих націй. [11] Однією з таких держав стала Іспанія в часи колонізації країн Південної та Центральної Америки. Не

отримавши очікувану капітуляцію від мешканців Буенос-Айресу та бажані запаси золота та срібла, Іспанія вирішила шукати інші місця зі слабшими місцевими системами влади, які можна було би легко зламати та повністю експлуатувати природні, матеріальні та людські ресурси. Тактика іспанської колонізації була недефективною і була використана в Мексиці, Перу, Кубі, Колумбії та інших країнах. Тактика полягала перш за все в ув'язненні місцевих лідерів та заміною їх на власну політичну еліту, що садило зерно корупції та диктатури в суспільстві. Нова корумпована політична еліта приватизувала землі та експлуатувала місцеве населення до мало- або неоплачуваної праці. Будь-які спроби повстань закінчувалися провалом, а відсутність демократії і прав населення на вибори, приватну власність та дії нової влади спрямовані на задоволення особистих потреб заклали підвалини бідності в зазначених країнах. Наслідки цих часів можемо споглядати й сьогодні. [13]

На сьогоднішній день, разючими прикладами бідності виступають Африканські країни, що мають найвищий рівень крайньої бідності у світі - у 23 із 28 найбідніших країн світу рівень крайньої бідності перевищує 30%. Використовуючи межу бідності в 2.15 долара на день, рівень крайньої бідності в Африці нещодавно оцінювався приблизно в 40%. [9] Цей показник у 6,8 разів перевищує середній показник по решті світу. Одним із ключових факторів, що сприяє бідності в Африці, є економічна нестабільність. Високий рівень безробіття, нерівність у доходах та економічна політика, яка не враховує пріоритети потреб найбільш вразливих громадян африканських країн, відіграють свою роль. Наприклад, в країнах Африки на південь від Сахари рівень безробіття серед молоді надзвичайно високий. Через це молодим людям важко забезпечити собі стабільні засоби для існування. Нерівність у доходах посилює цю проблему, оскільки вкрай нерівномірний розподіл багатства змушує багатьох з усіх сил намагатися задовольнити навіть найелементарніші побутові потреби. Проблема економічної нерівності стосується не лише окремих сімей, але й поширюється на цілі громади, перешкоджаючи прогресу та розвитку. [6] Парадокс полягає в тому, що Африка вважається одним з

найбагатших світових регіонів на мінерально-сировинні ресурси. Її надра містять понад 30% світових запасів корисних копалин, включаючи поклади марганцю, бокситів, золота, алмазів, нафти, газу, залізних руд, титану, вольфраму, тощо. В процесах глобалізації, цілком класичною стратегією розширення та розвитку міжнародних корпорацій є перенесення виробничих процесів у такі країни, де робоча сила є дешевою, а природні ресурси є багатими та легкодоступними. Через корумповані державні інституції, що не є зацікавленими у вітчизняному розвитку, ці ресурси експропріюються багатшими країнами та видобуваються місцевими мешканцями за мінімальну оплату та експортуються як дешева сировина, не створюючи високої доданої вартості, що слугувала б внутрішньому розвитку країн та регіону загалом. Такі обставини позбавляють африканців доступу до якісного медичного обслуговування, державних послуг, освіти що дозволили б домогосподарствам користуватися можливостями для покращення рівня життя. Ці базові речі необхідні для розвитку людського потенціалу, і як наслідок розвитку громад, ефективного управління ресурсами та економічного зростання регіону. [9]

Як зазначає індійська активістка Вандана Шива у дебатах щодо бідності в програмі BBC World Debate, “первинний стан людини - це не бідність, людей штовхають у бідність. Бідність виникає тоді, коли у людей забирають їхні ресурси та експлуатують їх заради особистих інтересів, незважаючи на інтереси людей.” [10] В Африці можемо спостерігати високі показники саме об’єктивної застійної бідності, спричиненої здебільшого зовнішніми обставинами політичного характеру.

Так само, СРСР історично заклав глибокі підвалини для поширення явища бідності у ментальному вимірі у країн-учасниць. Варто відмітити, що комуністична ідеологія радянського союзу передбачала рівність усіх громадян у правах та добробуті. Вона також зміщувала фокус людей з теперішніх чвар на надію на світле майбутнє. Таким чином, через патерналістські тенденції влади, розвивалася певна культура аскетизму, за якої громадяни СРСР свідомо відмовлялися від матеріальних благ та прагнули залишатися на рівні з іншими,

навіть якщо цей умовний рівень був дуже низьким. В той час як цивілізований світ проводив дослідження бідності та шляхів її вирішення, СРСР старанно приховував цю проблему. [11]

1.3. Вплив бідності на національний соціально-економічний добробут

Бідність будь-якого масштабу та виду має одну спільну рису - її обставини та причини виникнення нагтовхують людей та громади на дії та поведінку, що дуже часто лише підкріплює стан бідності, погіршуючи первинні обставини та причини, та створюючи замкнуте коло. Таким чином, бідність породжує бідність.

В психологічному вимірі, бідність поділяється на об'єктивну та суб'єктивну. Об'єктивний тип враховує економічну ситуацію людини чи сім'ї, їхній рівень доходу у порівнянні з мінімальним прожитковим мінімумом країни/регіону, та зокрема розмір частки витрат, що витрачається на їжу. Спостерігається закономірність, досліджена німецьким економістом Е. Енгелем - тісний взаємозв'язок між зростанням доходів домогосподарств і питомою вагою витрат на різні потреби. На його думку, що бідніша сім'я, то більша частка всіх витрат виділяється на придбання продуктів харчування. У міру зростання доходів родини питома вага витрат на харчування скорочується, частка витрат на житло, комунальні послуги, одяг може не змінюватися, а питома вага всіх інших витрат збільшується [7].

На противагу об'єктивній бідності, суб'єктивна бідність визначається самосприйняттям людини та чи вона сама себе вважає бідною. Люди, чий дохід є вищим за прожитковий мінімум, або й вищим середнього, досить часто почуваються бідними без об'єктивних на те підстав, і тому саботують свій матеріальний стан. Суб'єктивна бідність має дві сторони медалі, адже в окремих ситуаціях відчуття бідності або нестачі мотивує покращувати свій матеріальний стан, раціональніше підходити до витрат та прикладати зусилля для того, щоб жити краще. Проте, на жаль інша сторона медалі зустрічається частіше - власне відчуття бідності породжує страх втратити вже наявні ресурси і поточний рівень стабільності, а тому будь-які можливості пробити "скляну"

стелю доходу для покращення матеріального стану ігноруються та відторгаються на підсвідомому рівні, адже вони передбачають ризики та небезпеку.

На рівень суб'єктивної бідності в індивідів впливає низка чинників. Насамперед це “бідне мислення” або синдром бідності, - набір суджень, упереджень та страхів щодо грошей, який був сформований через минулі досвіди чи завдяки успадкуванню такого мислення від свого близького оточення - родини чи друзів. Синдрому бідності притаманні:

- низький рівень фінансової грамотності;
- страх витратити гроші на об'єктивно потрібні речі та послуги;
- небажання вчитись, ризикувати та змінювати власне становище;
- відчуття безсилості та неспроможності до змін;
- пріоритетність миттєвого результату над довгостроковим;
- схильність до боргів та кредитів на матеріальні забаганки;
- адиктивна поведінка (переїдання, шопоголізм, гемблінг, алкоголізм, наркоманія тощо) [15]

Суб'єктивна бідність є небезпечна тим, що люди, яким притаманний такий стиль мислення, схильні до поведінки, яка дає підтвердження бідності людини (Відсутність звички заощаджувати = відсутність заощаджень = відчуття невизначеності та нестабільності = відчуття бідності). Такий вектор поведінки веде у низхідну спіраль, якщо не докладати зусиль для змін.

Типізація бідності також поділяється на тимчасову і застійну (хронічну), де застійна призводить до значно важчих наслідків. В більшості, застійна бідність є результатом низки факторів, та характеризується принциповою неможливістю індивіда чи сім'ї подолати фінансові негаразди самотійно. В той же час тимчасова чи сезонна бідність може бути наслідком таких подій, як:

- падіння рівня добробуту через різкі соціо-політичні, економічні чи природні обставини;
- раптові зміни на ринку праці;
- сезонні коливання цін та харчової безпеки окремих прошарків.

Типовими наслідками бідності є зловживання алкоголем і психоактивними речовинами, обмежений доступ до освіти або його відсутність, погані та житлові умови, а також підвищений рівень захворюваності. Зростання бідності, ймовірно, спричинить посилення напруженості в суспільстві в міру зростання нерівності. Ці проблеми часто призводять до зростання рівня злочинності в громадах, які постраждали від бідності.

Отже, ми розглянули типізацію бідності за наступною схемою зазначеною у таблиці 1.1:

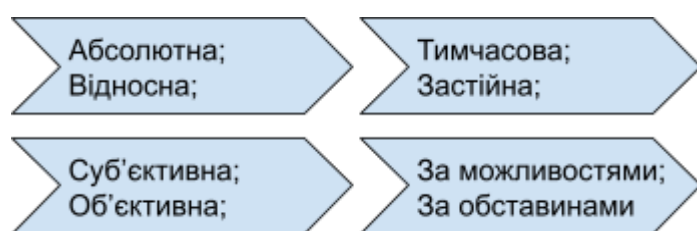

Рис 1.1. [3] Типізація бідності

Бідність має багатогранну, циклічну і самовідтворюючу природу. Вона має глибокий вплив на окремих індивідів, окремі громади, країни, взаємопов'язано впливаючи на економічний, соціальний і політичний ландшафт світу. В економічному плані країни, які борються з високим рівнем бідності, стикаються зі зниженням продуктивності, оскільки низькоосвічена і нездорова робоча сила перешкоджає загальному економічному зростанню. Обмежений доступ до освіти та охорони здоров'я увічнює цикл бідності з покоління в покоління, обмежуючи можливості для особистого та суспільного розвитку. У соціальному плані наслідки бідності проявляються у погіршенні стану здоров'я, високому рівні дитячої смертності та обмеженому доступі до якісної освіти, що призводить до того, що населення намагається звільнитися від системних обмежень.

З політичної точки зору, бідність сприяє нестабільності та соціальним заворушенням, оскільки маргіналізовані громади можуть відчувати себе виключеними з процесів прийняття рішень, створюючи сприятливе середовище

для корупції та політичних потрясінь. Екологічна стійкість ставиться під загрозу, оскільки бідні країни часто вдаються до нераціональної експлуатації природних ресурсів для задоволення нагальних економічних потреб, що призводить до довгострокової деградації довкілля. Крім того, бідність сприяє виникненню демографічних проблем, таких як висока народжуваність і безробіття серед молоді, що ще більше поглиблює порочне коло бідності. По суті, вплив бідності на країни є глибоко вкоріненим, створюючи складну мережу викликів, які вимагають комплексних і постійних зусиль для значущих і довготривалих змін.

Передумовами збереження бідності є економічні проблеми, такі як низька продуктивність і обмежений доступ до капіталу, соціальні розбіжності, включаючи нерівність і проблеми зі здоров'ям, політичні чинники, такі як корупція, нестабільність, політичні та збройні конфлікти і війни, недоліки освіти і погіршення стану навколишнього середовища. Ці взаємопов'язані елементи створюють цикл проблем, які часто передаються з покоління в покоління, перешкоджаючи загальному розвитку та прогресу націй. Подолання бідності націй вимагає цілісного та комплексного підходу, який враховує першопричини та взаємозалежність цих факторів. Сталі рішення повинні охоплювати економічний розвиток, соціальну справедливість, належне врядування, екологічну стійкість та міжнародне співробітництво, щоб розірвати коло бідності та сприяти створенню інклюзивного і стійкого суспільства.

РОЗДІЛ 2.

Аналіз факторів подолання бідності глобальному рівні

2.1. Розвиток людського капіталу як фактору подолання бідності

Економічне зростання країн залежить від низки чинників зовнішнього та внутрішнього характеру, проте наріжними каменями були, є і залишаються саме людський капітал та потенціал. Демократично налаштовані законодавчі, виконавчі та банківські інституції, справді зацікавлені у розквіті власної країни, представники міжнародних організацій, що справді бажають нести рівність, мир та справедливість у світ, створюючи міцні міжнародні партнерства та закладати фундамент сталого розвитку на інтернаціональному рівні, а також громадяни, які виконують свої цивільні обов'язки, які відчують добробут, безпеку, можливості власного розвитку та бажання робити свій внесок у покращення своєї країни та світу. Кожен цей вимір об'єднують саме люди, адже саме вони постійно генерують нові ідеї, займаються науковими дослідженнями та роблять технологічні прориви. Люди є невіддільним двигуном економіки і тому якісний людський капітал повинен вважатися великою цінністю, а владні інституції повинні розуміти важливість інвестицій у людський капітал. Адже саме від соціально-економічного добробуту, доступу до можливостей освіти, медичної допомоги та соціального захисту залежать долі країн, а отже й глобальне становище світу.

Повертаючись до питання бідності, варто зауважити, що в тимчасовому чи застійному, об'єктивному чи суб'єктивному стані нестачі люди регресують й втрачають свій потенціал, можливість самореалізуватись і привнести свій позитивний вклад в розвиток суспільства. Кожен різновид бідності до певної міри небезпечним для індивідів, національних економік та відповідно глобальної економіки. В той час як критична або абсолютна бідність без належних кроків для її викорінення ставить під загрозу не лише людські життя, а й існування високофункціональної, розвиненої, політично-обізнаної, забезпеченої базовими ресурсами громади в цілому. Так само відносна бідність має ризики перейти у критичну або абсолютну бідність без прийнятих

належних мір для її запобігання. Бідність спричиняє моральний та фізичний занепад суспільства, відсутність обізнаності щодо можливостей про доступну підтримку і послуги, соціальну ізоляцію, та врешті решт фіксації на ідеї виживання, а не розвитку. Народ - це фундамент країни. А тому, регресуючий народ неминуче веде до регресу країни в цілому. [1] Тому питання щодо формування і розвитку людського капіталу та людського потенціалу, аналізу їхнього впливу на економічне зростання національної та глобальної економіки набуває особливої актуальності. [15]

Індекс людського розвитку (ІЛР), що відстежується Організацією Об'єднаних Націй у 194 країнах, є одним із найбільш використовуваних показників розвитку країн поряд з ВВП. Цей індекс використовується для порівняльної оцінки різних аспектів, таких як бідність, грамотність, освіта, середня тривалість життя, рівень охорони здоров'я, соціальна захищеність, довголіття, стан екології, рівень злочинності, дотримання прав людини і ВВП на душу населення. [16] Він агрегує показники, які також допомагають відслідковувати виконання плану Цілей Сталого Розвитку до 2030 року. [17] Сюди входять -

- Очікувана тривалість життя при народженні (Ціль 3 - гарне здоров'я);
- Очікувані роки навчання (Ціль 4 - якісна освіта);
- Середні роки навчання (Ціль 4 - якісна освіта);
- Валовий національний дохід (ВНД) на душу населення (Ціль 8 - гідна праця та економічне зростання)

З рисунку 2.1. можна виділити великий розрив у показниках індексу людського розвитку між високорозвиненими країнами як Швейцарія, ОАЕ, Південна Корея, США та країнами Африки, таких як Болівія, Уганда, Нігер. Це свідчить про застійну високу нерівність в аспектах безпеки, освітніх можливостей, тривалості життя та багатства. Варто зауважити, показник ІЛР в Україні у 2022 році знизився до рівня 2004 року внаслідок повномасштабної російської агресії.

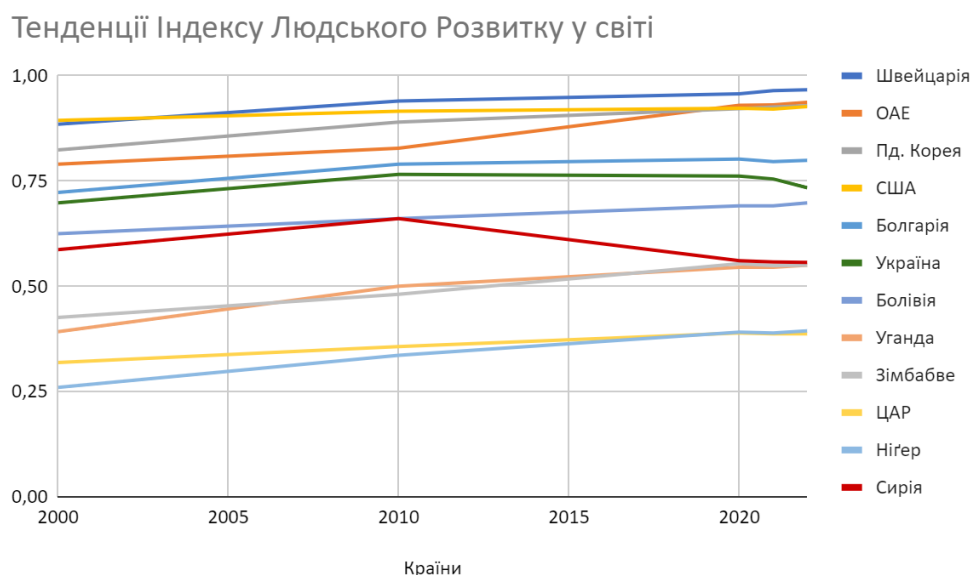

Рис. 2.1. Тенденції Індексу Людського Розвитку у світі

Примітка: сформовано автором на основі [19]

Російська агресія спричинила наймасовіший потік людей, які тікають від конфлікту, небачений у Європі з часів Другої світової війни. Згідно даних Управління Верховного комісара ООН у справах біженців, на 19 липня 2022 року у всій Європі проживало близько 6 мільйонів біженців з України, здебільшого жінки та діти, особливо багато з них знаходилися в сусідніх країнах. Навіть при великій невизначеності стосовно того, як довго ці біженці залишаться у країнах перебування, багато дорослих працездатного віку висловлюють бажання знайти роботу під час перебування.

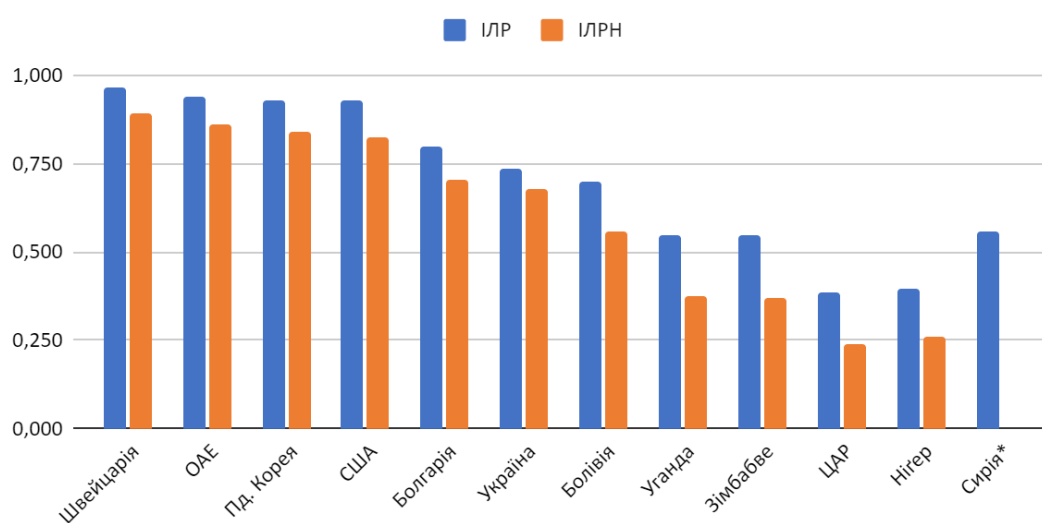
Такий міграційний потік несе свої вигоди для приймаючих країн через збільшення робочої сили та витрати українців за кордоном, проте це негативно впливає на економіку самої України. [28] Українці, що емігрували, мали достатній рівень професійної кваліфікації для реалізації свого потенціалу та навичок в Україні, в той час як часто ці кваліфікації не є визнаними у приймаючих країнах, вимагають складного і часозатратного процесу їх підтвердження мовою приймаючої держави. Цей чинник змушує емігрантів влаштовуватися на низькооплачувані роботи, втрачаючи можливість монетизувати наявні навички та кваліфікації, що підкреслює важливість інвестицій у мобільності працівників. [29]

Однак, як і всі середні показники, ІЛР приховує нерівність розподілу людського розвитку серед населення на рівні країни. Індекс людського розвитку з урахуванням соціально-економічної нерівності (ІЛРН), оцінюваний в 151 країні, відображає втрати в розвитку людини через нерівності в галузі охорони здоров'я, освіти і доходів. ІЛРН враховує нерівність у вимірах ІЛР шляхом «дисконтування» середнього значення кожного виміру відповідно до його рівня нерівності. Значення ІЛРН дорівнює значенню ІЛР, коли немає нерівності між людьми, але падає нижче значення ІЛР, коли нерівність зростає. У цьому сенсі ІЛРН вимірює рівень людського розвитку з урахуванням нерівності. [18]

ІЛРН бере до уваги такі показники:

- Коефіцієнт людської нерівності;
- Нерівність у тривалості життя;
- Індекс очікуваної тривалості життя з урахуванням нерівності;
- Нерівність в освіті;
- Індекс освіти з поправкою з урахуванням нерівності;
- Нерівність у доходах;
- Індекс доходу з урахуванням нерівності;
- Коефіцієнт Джині;

ІЛР скоригований показниками нерівності

* показник ІЛРН Сирії відсутній

Рис. 2.2. ІЛР скоригований показниками нерівності

Примітка: сформовано автором на основі [18]

З порівняння показників ІЛР та ІЛРН на рисунку 2.2 можемо зробити висновок, що фактори поляризації суспільства, нерівності доходів, освіти, тривалості життя є визначальними при оцінюванні стану людського капіталу та обставин його розвитку. Представники Африканських країн, що розвиваються демонструють досить високі показники нерівності, і разом з тим, великі розриви між значенням Індексу Людського Розвитку та цього ж індексу скоригованого соціально-економічною нерівністю.

Після різких падінь у 2020 та 2021 роках, ООН прогнозувала, що індекс людського розвитку досягне найвищих показників у 2023 році. Проте цей прогрес виявився нерівномірним. Хоч багаті країни мають рекордно високий рівень розвитку людського потенціалу, половина найбідніших країн світу залишаються на рівні нижчому, ніж перед кризою. [25]

Проблема нерівності є 10-ою ціллю Сталого Розвитку. Надто багато світового багатства належить дуже невеликій групі людей. Це часто призводить до фінансової та соціальної дискримінації. Для того, щоб нації процвітали, рівність і процвітання мають бути доступними для всіх. Відповідно до ООН, для виконання цієї цілі потрібно зосередитися на наступних задачах:

- Впровадити фіскальну політику, політику заробітної плати та соціального захисту, що сприяють рівності;
- Удосконалити регулювання та моніторинг глобальних фінансових ринків та інституцій;
- Забезпечити розширене представництво та право голосу країн, що розвиваються, у процесі прийняття рішень у глобальних міжнародних економічних і фінансових установах, щоб створити більш ефективні, надійні, підзвітні та легітимні установи;
- Запровадити принцип спеціального та диференційованого режиму для країн, що розвиваються, зокрема найменш розвинених країн, відповідно до угод СОТ;

- Заохочувати офіційну допомогу розвитку та фінансові потоки, включаючи прямі іноземні інвестиції до потребуючих держав. [19]

Важливим індикатором людського розвитку країн є рівень писемності. З рисунку 2.3. ми можемо помітити величезний розрив у рівнях писемності між Західною, Центральною та Субсахарською частинами Африки та рештою світу. У деяких країнах цих регіонів менше ніж 1 з 3 людей віком від 15 років вміє читати й писати. Причини цих відмінностей криються в економічних і культурних особливостях у всьому світі. У бідніших суспільствах сім'ї з обмеженими можливостями часто більше схильні інвестувати в освіту своїх синів, у той час як їхні доньки беруть на себе більш домашню роль. [31]

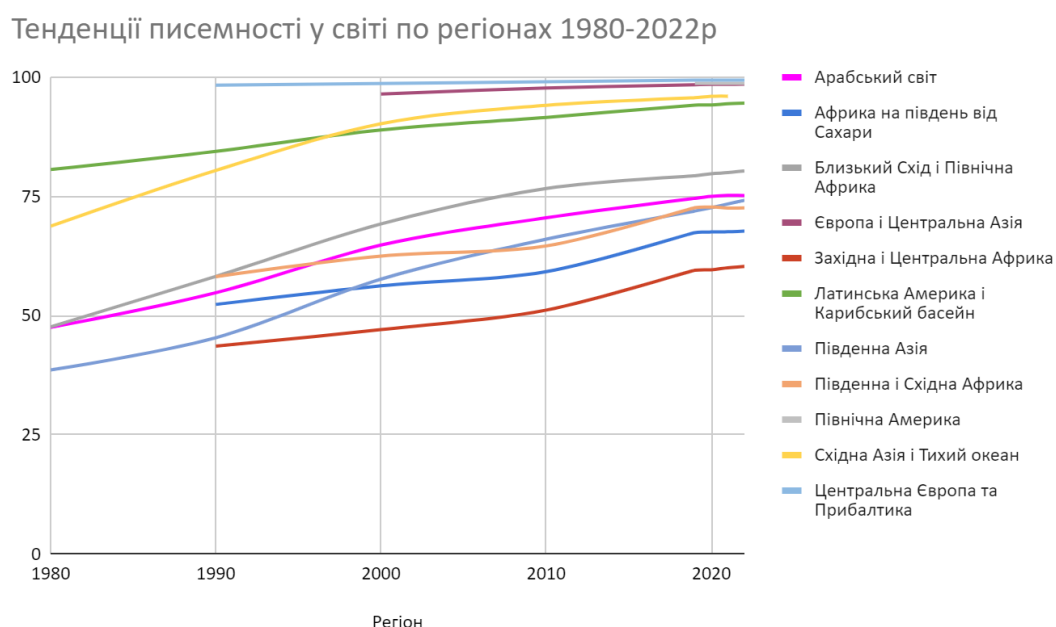

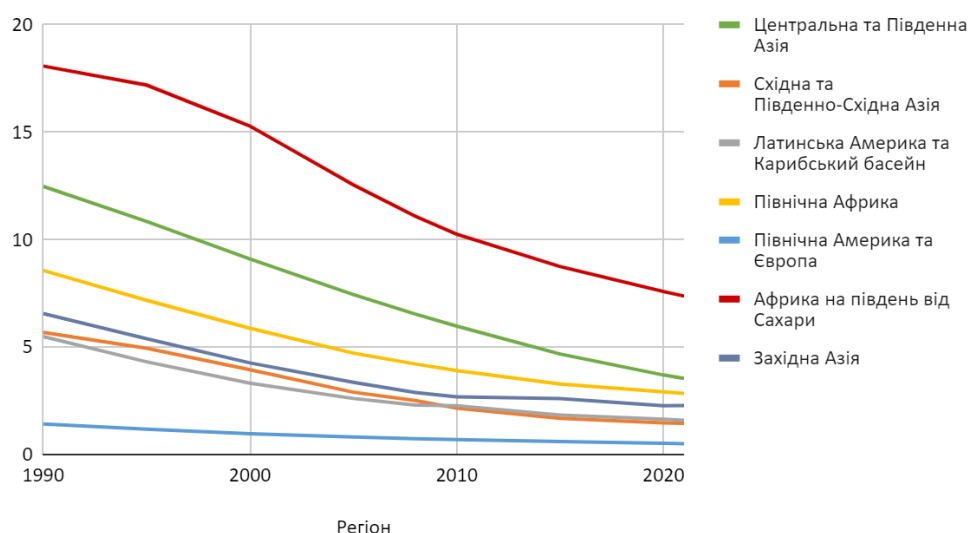
Рис. 2.3. Тенденції писемності у світі по регіонах 1980-2022р

Примітка: сформовано автором на основі [31]

Варто відмітити зростаючі глобальні тренди писемності у країнах арабського світу, Південної і Західної Азії протягом останніх двадцяти років. За період від 1990 до 2012 року в арабському світі кількість грамотного населення серед дорослих зросла з 55 % до 78 % в цілому і з 74 % до 90 % серед молоді зокрема. У Південній і Західній Азії відбулися подібні зміни: відсоток грамотного населення серед дорослих збільшився з 47 % до 63 %, а серед молоді - з 60 % до 80 %.

Загалом, за останні п'ять десятиліть глобальний рівень писемності серед дорослих зріс з 67 відсотків у 1976 році до 87,01 відсотка у 2022 році. У 1976 році рівень писемності чоловіків становив 76 відсотків, а серед жінок – 58 відсотків. Ця різниця, яка становила понад 17 відсотків у 1976 році, скоротилася лише до семи відсотків у 2020 році. За оцінками ПРООН, в період COVID-19 через закриття шкіл кількість дітей, які не змогли брати участь у дистанційному навчанні, тобто відсоток дітей молодшого шкільного віку, розрахований таким чином, щоб врахувати учнів, які не мають належного доступу до Інтернету, свідчить про те, що 60% дітей не отримують освіти (показник на рівні 1980-х

Дитяча смертність до 5 років по регіонах світу, 1990-2021рр

років). [15]

Рисунок 2.4. Дитяча смертність до 5 років по регіонах, 1990-2021рр.

Примітка: сформовано автором на основі [37]

Важливим аспектом динаміки бідності є також доступ до медичної допомоги та лікування. Статистика загальних тенденцій дитячої смертності у світі на рисунку 2.4. показує величезну кількість дітей, чиї життя закінчуються, перш ніж вони можуть розкрити свої таланти, пристрасті та мрії, коли дорослішають, і демонструє вплив дитячої смертності на життя багатьох людей: батьків, братів і сестер, сімей і громад. За останні десятиліття відбулося значне зниження рівня дитячої смертності у світі. Проте, є регіональні відмінності. Найвищий рівень дитячої смертності спостерігається в країнах Африки та Південної Азії, а найнижчий - у розвинених країнах.

Більшість з цих смертей можна було попередити, адже вони спричинені недоїданням, умовами народження, такими як передчасні пологи, сепсис і травми, а також інфекційними захворюваннями, такими як пневмонія, малярія та ВІЛ/СНІД. Показники дитячої смертності суттєво зменшилися в багатьох, але не в усіх частинах світу – дитяча смертність у минулому була похмурою константою. Протягом більшої частини історії людства приблизно 1 з 2 новонароджених помирав, не досягнувши 15 років. До 1950 року ця цифра знизилася приблизно до однієї чверті в усьому світі. До 2020 року він впав до 4%. [37] Вірус COVID-19 мав значний вплив на розвиток людського потенціалу, вплинувши на охорону здоров'я, освіту та рівень доходів. Соціальна дистанція та обмеження підприємницької діяльності спричинили скорочення робочих місць, що, за даними Міжнародної організації праці, еквівалентно 195 млн робочих годин у II кварталі 2020 року. [15]

2.2. Роль державної політики в контексті подолання глобальної бідності

Як відомо, в процесі глобалізації, високорозвинені країни стають орієнтованими на технологічний розвиток та дослідження з метою акселерації поточного прогресу. Таким чином, представники “першого світу” зацікавлені в підтримці якості людського капіталу у своїх країнах задля створення нових продуктів з високою доданою вартістю, високим рівнем віддачі та економії на виробничих процесах, які не потребують певних кваліфікацій чи особливої професійної підготовки від працівників. Отож, виробничі процеси часто переміщуються у країни з низьким рівнем розвитку, аргументуючи це створенням нових робочих місць та наданням шансу місцевим мешканцям отримувати гроші для підняття рівня життя та інтегруватися у міжнародний ринок.

Глобальна нерівність ускладнюється значною економічною концентрацією. Як зазначено у звіті ООН “Breaking the Gridlock: переосмислення співпраці в поляризованому світі”, майже 40 відсотків світової торгівлі товарами зосереджено в трьох або менше країнах; а у 2021 році ринкова капіталізація кожної з трьох найбільших технологічних компаній у світі

перевищила валовий внутрішній продукт (ВВП) понад 90 відсотків країн того року. [21]

Як стверджує Ерік Рейнерт у своїй книзі “Як багаті країни стали багатими та чому бідні залишаються бідними”, кінцеві вигоди для багатих та бідних країн за класичними економічними теоріями та концепцією глобалізації і вільної торгівлі є вкрай нерівними. Ризик глобалізації полягає в тому, що виробничі ланцюжки вартості розбиті таким чином, що багаті країни беруть на себе всі висококваліфіковані роботи, тоді як діяльність, яку багаті країни більше не можуть механізувати чи модернізувати, передається бідним країнам. Зосереджуючись на видобувно-сировинному виробництві зі спадаючою віддачею для експорту у багатші країни та концентрації низькокваліфікованих робіт, глобалізаційні процеси не допомагають збагатити країни, що розвиваються. [22]

Так, наприклад модель економіки України вважається сировинною. Близько 47% експортованих товарів припало на сировину та сільськогосподарські продукти в I кварталі 2023р. В ході повномасштабної війни Росії проти України через блокади морських портів, а також пропускних пунктів на кордоні з Польщею через лібералізаційні політичні кроки ЄС щодо торгівлі, вразливість такої економічної моделі стала неабияк відчутною. У 2022 році Продовольча та сільськогосподарська організація ООН оприлюднила дані, що свідчили про провідну позицію України на ринку соняшникової олії, з часткою близько 45%, і є третім за обсягами виробником кукурудзи, ячменя та рапсу. [25] Хоч в Україні і присутня порівняльна перевага над іншими країнами у аграрному секторі, проте низький рівень економічної диверсифікації та малі інвестиції в сектор технологій та інновацій, що давали б змогу створювати високу додану вартість та залучати більше іноземного капіталу завдяки експорту, лише підвищують вразливість економіки країни. Також існують зовнішні ризики через протекціоністські заходи високорозвинених міжнародних партнерів та збройну агресію РФ. В теперішніх реаліях, для сталого економічного зростання бути Житницею Європи - вже недостатньо.

Варто зауважити, що вільна торгівля може мати неоднозначні наслідки для країн з низькорозвиненою економікою та низьким рівнем індустріалізації:

- Закріплення периферійної моделі економіки, де країни змушені зосереджуватися на експорті сировини або виготовленні продукції з низькою доданою вартістю;
- Витіснення місцевих підприємств міжнародними компаніями, ліквідуючи конкуренцію та шкодячи внутрішньому ринку;
- Втрата людських, природних, виробничих ресурсів через надмірну експлуатацію багатими країнами або транснаціональними корпораціями;
- Зниження рівня життя через розорення місцевих бізнесів, втрати роботи, зростання соціальної нерівності.

Проте саме завдяки глобалізації й фокусі на залученні міжнародних інвестицій представникам Азійських тигрів (Сингапур, Південна Корея, Гонконг і Тайвань) та низці інших країн вдалося знизити бідність населення та зробити квантовий економічний стрибок. Так, до прикладу, Китай протягом 40 років впроваджував ринкові реформи, відкриваючи економіку для міжнародної торгівлі та іноземних інвестицій. З моменту запуску реформ у 1979 році, Китай став однією з найбільш швидкозростаючих економік світу, з середнім річним зростанням ВВП на рівні 9,5% до 2018 року. З розвитком економіки Китаю, та сповільненням темпів росту ВВП, уряд Китаю перейшов до нової моделі зростання, яка менше залежить від інвестицій в основний капітал та експорту, а більше спрямована на приватний споживчий сектор, а також інновації для стимулювання економічного зростання. [23]

В сучасному світі економічна ізоляція та відмова від міжнародної співпраці є великою стратегічною помилкою як для розвинених країн, так і для перехідних економік, адже призводить до зменшення міжнародної торгівлі та інвестицій, що обмежує можливості економічного зростання. Вона може призвести до зростання цін на товари та послуги для споживачів усередині країни, а також до погіршення доступу до новітніх технологій та інновацій.

Наприклад, Велика Британія стикнулася з негативними наслідками внаслідок Брекзиту, коли вона прийняла рішення вийти з Європейського Союзу. Згідно з новим незалежним аналізом від Cambridge Econometrics, вартість Брекзиту для економіки Великобританії становить 140 мільярдів фунтів стерлінгів. [33] Участь в ЄС для Британії була стійким фундаментом, це стало помітно на тлі нових глобальних випробувань, таких як пандемія COVID-19, дефіцит мікросхем, енергетичні кризи, збої в ланцюзі поставок і геополітична напруженість, як-от вторгнення Росії в Україну. Всебічна нестабільність сильно сколихнула британську економіку і вихід з ЄС став одним з визначальних факторів зміни динаміки розвитку країни. Зокрема, це призвело до теперішньої кризи вартості життя, що глибоко вплинула на економіку та громадян. Серед унікальних факторів, що посилюють кризу у Великій Британії, – нестача робочої сили через те, що іноземні працівники залишають країну після Brexit, і підвищення податків на домогосподарства. Починаючи з квітня 2022 року, фактори, що погіршують ситуацію, включали значне підвищення ліміту цін на електроенергію для домогосподарств на 54%, зростання національного страхування та підвищення міського податку. [33]

Статистика показує серйозність кризи - реальна зарплата у Великій Британії впала на 4,5% у квітні 2022 року, що стало найрізкішим падінням з початку обліку в 2001 році. До липня 2022 року інфляція зросла до понад 10%, найвищого рівня за 40 років. За прогнозами Банку Англії, до кінця року він може сягнути 13%, а з жовтня 2022 року вартість електроенергії для домогосподарств зросте на 80%. Опитування, проведене Управлінням національної статистики (ONS), показало, що 77% дорослих у Великобританії стурбовані зростання вартості життя, при цьому 52% скоротили споживання енергії. [34]

Криза вплинула на різні сектори, включаючи транспорт, продукти харчування, меблі, предмети побуту, електроенергію та одяг. Крім того, це призвело до зниження споживчої довіри, а Financial Times повідомила про найнижчий рівень з 1974 року. Благодійні організації відзначили його

негативний вплив на психічне здоров'я, включаючи повідомлення про збільшення кількості самоушкоджень серед дітей. [35] У відповідь на кризу 10 листопада 2022 року медсестри та медичний персонал Національної служби охорони здоров'я проголосували за страйк через низькі зарплати, інфляцію, надмірну роботу та недофінансування. Тим часом бізнес-інвестиції впали нижче рівня до пандемії, а валовий внутрішній продукт (ВВП) скоротився через невдачі у виробництві. [33] Згідно з дослідженням Фонду Джозефа Раунтрі, понад 3 мільйони домогосподарств з низьким рівнем доходу у Великій Британії не можуть дозволити собі опалення, їжу та одяг. Оголошення міською радою Бірмінгема фактичного банкрутства 5 вересня 2023 року підкреслює серйозність ситуації, вказуючи на широкомасштабні та тривалі наслідки кризи як на економічному, так і на соціальному фронтах. [36]

Рис. 2.4. [26] Торговельне регулювання між країнами світу

Зважаючи на сучасний стан торговельного регулювання між країнами світу, зображеного на рисунку 2.4., можемо помітити зростаючий тренд створення нових інтервенцій, значною мірою саме протекціоністського характеру у світі. Нове дослідження The Return of Industrial Policy in Data від Міжнародного Валютного Фонду (МВФ), стверджує, що на сьогоднішній день майже третина усіх протекціоністських втручань у світову торгівлю була

створена такими економічними гігантами як США та Китай. В той же час, майже 40% нових світових інтервенцій 2023 року із вказаним мотивом створювалися з метою підтримки власної стратегічної конкурентоспроможності, 30% - пом'якшення наслідків зміни клімату, 19% - підтримки стійкості та безпеки поставок, не враховуючи продовольства. Мотивація клімату, геополітики та національної безпеки переважно визначається просунутими економіками і мало використовується ринками і країнами, що розвиваються, головною сферою занепокоєння яких є стратегічна конкурентоспроможність та інші мотиви. Інструментом вибору для боротьби з кліматом є внутрішні субсидії, тоді як інструменти для забезпечення національної безпеки більш різноманітні та включають торгові заходи та державні закупівлі. Стратегічна конкурентоспроможність досягається за допомогою внутрішніх та експортних субсидій у просунутих економік, але приблизно в половині випадків ринки та країни, що розвиваються, використовують інші інструменти. [32]

Враховуючи результати аналізу вищенаведених даних, варто підсумувати, що подолання глобальної бідності є багатовимірним завданням, яке залежить від багатьох чинників індивідуального, національного, регіонального та врешті світового рівнів. Роль інвестицій у розвиток людського капіталу та потенціалу залишається надважливим чинником росту національних економік та зниження бідності. Проте без належної прозорості державної політики, яка балансує лібералізаційні та захисні заходи для зміцнення внутрішнього ринку та стимулювання індустріалізаційних й інноваційних процесів всередині країни, а також економічної диверсифікації й фокусу на міжнародному співробітництві, виникає загроза відтоку якісного людського потенціалу та нестабільності національної економіки.

РОЗДІЛ 3.

Перспективи подолання глобальної бідності

Бідність - це нагальна проблема сьогодення, наслідки якої впливають не лише на добробут індивідуальних осіб, але й на політичне, соціальне та економічне становище держав і світу в цілому. Явище бідності призводить до погіршення низки інших проблем, таких як недостатня доступність освіти та охорони здоров'я, збільшення соціальної нерівності, злочинність та безпека, бездомність, нерівноправ'я та дискримінація, нестача житла та якісної інфраструктури, а також негативний вплив на екологічну стійкість та стабільність соціально-економічного розвитку.

Через нерівномірно розподілені ресурси та можливості у світі, перед державами постають юридичні обов'язки щодо людей, що перебувають у бідності. Всі ці обов'язки здійснюються відповідно до соціальних, економічних, культурних, громадянських і політичних прав людини. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права зазначає, що всі права мають бути реалізовані "в індивідуальному порядку за міжнародної підтримки та співпраці". Це не лише державна, а й міжнародна відповідальність розвинених країн, а також інших держав, які в змозі допомогти у боротьбі з бідністю. [1]

Глобальне економічне зростання - це наслідок прорахованих та зважених рішень державних та міжнародних інституцій, що є вмотивовані викоріненням бідності та нерівності, стимулюванням економічного розвитку та забезпеченням стабільності на світовому ринку. Варто розуміти, що бідність у будь-якому прояві, однаково загрожує економічному розвитку індивідів та країн. Тому світова спільнота повинна створювати різновид нових заходів, що сприяють як подоланню крайньої бідності, так і сприяти розвитку та реалізації потенціалу перехідних економік.

Виходячи з проведеного аналізу, можна виділити наступні проблеми, фокус на вирішенні яких може призвести до зниження рівня бідності у найменш розвинених регіонах:

- Низький рівень індустріалізації та відсутність інноваційних процесів;

- Слабкий внутрішній ринок;
- Відсутність інвестицій у розвиток людського капіталу та нерівність;
- Несприятливий інвестиційний клімат та середовище для ведення бізнесу;
- Ізольованість

3.1. Індустріалізаційні та інноваційні процеси як фундамент для глобального економічного зростання

Досвід країн, що подолали застійну бідність підтверджують важливість внутрішніх індустріалізаційних процесів та проактивної економічної та державної політики для сприяння сталому розвитку. Регіони, що особливо страждають від високих рівнів бідності, особливо Африканські субсахарські країни, активно обговорюють можливості індустріалізації, що можуть призвести до економічного зростання. На даний момент, відсутність необхідних промислових потужностей і спроможностей, недостатня підприємницька та інституційна підтримка, вузькі місця в енергетиці та інфраструктурі та обмеження попиту через низьку купівельну спроможність переважної більшості населення та низький сукупний попит з боку державного сектора є основними викликами. Індустріалізація сприятиме створенню нових підприємств, розширенню виробництва та розвитку існуючих малих та середніх підприємств, що в свою чергу забезпечує більше можливостей для працевлаштування. Ця трансформація в свою чергу підвищить продуктивність праці, що дозволить збільшити виробництво та доходи населення. Для Африки існує можливість створити робочі місця та сприяти інклюзивним економічним перетворенням за допомогою внутрішнього виробництва та процесу індустріалізації на основі сировинних товарів, використовуючи ресурси континенту та можливості, які відкриваються змінами в структурі глобального виробництва. Використання можливостей Африки для індустріалізації передбачає збільшення вартості вітчизняних продуктів, м'яких і твердих товарів і розвиток прямих і зворотних зв'язків з регіональними та міжнародними ланцюгами створення вартості. Варто розуміти, що різкий перехід до міжнародної вільної торгівлі у

таких країнах може бути небезпечним через низьку конкурентоспроможність, ризики посилення залежності від розвинених країн, експропріацію природних ресурсів та збільшення боргового тиску. Тому насамперед варто потурбуватися про зміцнення внутрішнього ринку. Національні уряди, у співпраці з приватним сектором і громадянським суспільством, повинні будуть взяти на себе провідну роль у державах-членах щодо ініціювання та реалізації заходів. Регіональні економічні співтовариства повинні служити основними агентами для сприяння індустріалізації на регіональному рівні, тоді як Африканський Союз і його Стратегічна програма New Partnership for Africa's Development (NEPAD) повинні, за підтримки UNECA та ADB, відігравати подібну роль на континентальному рівні.

Важливим стратегічним проривом Африки є укладання Африканської континентальної угоди про вільну торгівлю (AfCFTA), що має потенціал вивести 30 мільйонів людей із крайньої бідності та підвищити доходи для ще 68 мільйонів, які живуть менше ніж на 5,50 доларів на день. Повна реалізація AfCFTA вимагатиме глибоких реформ у сферах державного управління, зокрема для боротьби з корупцією та сприянню внутрішнього економічного розвитку через інвестиції у людський капітал.

Промисловий розвиток Африки також вимагає дій на міжнародному рівні, які залучатимуть міжнародні організації, включаючи ЮНІДО, Світовий банк та СОТ, а також партнерів Африки з розвитку. Регіональне співробітництво, формування торгових регіональних спілок та підтримка вільної торгівлі в межах Африканського регіону допоможе створити міцний економічний фундамент, оптимізувати виробничі ланцюги на всьому континенті. Це в свою чергу дозволить розвинути конкурентоспроможність регіону та готовність до справедливої міжнародної торгівлі з більш розвиненими країнами. [41]

Зразковим прикладом руйнування порочного кола бідності є Ірландія. Ця країна з сільськогосподарською економікою понад 200 років була найбіднішою в Європі, але змогла здійснити справжній економічний прорив в 1990-их, після чого її називають Кельтським тигром. Економіка Ірландії почала стрімко

зростати завдяки укладеній "Програмній угоді" між урядом, роботодавцями та профспілками. Низькі податки, сприятлива для бізнесу політика регулювання та наявність молоді, технічно підготовленої робочої сили стали однією з ключових причин цього розвитку, що привернуло багато міжнародних компаній, особливо з секторів високих технологій та фармацевтики.

Ірландія надала значну увагу освіті та науковим дослідженням, що призвело до формування однієї з найосвіченіших робочих сил у світі. Країна є унікальною серед країн ЄС, оскільки витрачає до 35% своїх структурних фондів на інвестиції в людські ресурси, що перевищує середній показник у 25%. Для багатьох транснаціональних корпорацій рішення про розміщення бізнесу в Ірландії стало ще більш привабливим завдяки щедрим стимулам, які надає Управління промислового розвитку. [30]

3.2. Інвестиції у людський капітал як стратегічний аспект подолання бідності

Наступним аспектом є інвестиції у розвиток людського капіталу. У своїх зусиллях зі створення людського капіталу, країни, які успішно зуміли підтримувати зусилля впродовж політичних циклів, координували зусилля між урядами та розробляли політику й програми, які використовують і розширюють базу доказів, були найбільш ефективними в накопиченні людського капіталу, тим самим одержуючи багато довготривалих соціальних та економічних вигід. До них належать такі країни, як Сінгапур, Південна Корея, Японія, Ірландія та Фінляндія тощо. Багатьом вдалося досягти значних перетворень всього за кілька десятиліть. Розвиток людського капіталу має значний потенціал для покращення ситуації в бідних країнах. По-перше, він сприяє підвищенню рівня освіченості та кваліфікації населення, що в свою чергу стимулює економічний розвиток. Люди з вищою освітою мають більше можливостей для заробітку та кар'єрного зростання, що сприяє зменшенню бідності. Крім того, розвинуті системи охорони здоров'я та доступ до освіти допомагають знизити рівень смертності та захворюваності, що підтримує здоров'я нації та підвищує продуктивність праці. Нарешті, інвестиції в людський капітал сприяють

підвищенню інноваційності та конкурентоспроможності країни на міжнародному ринку, що може сприяти зростанню економіки та зменшенню відсталості. [39]

Інвестиції в людський капітал у бідних країнах можна реалізувати через різноманітні заходи та програми. Це може включати інвестиції в системи освіти, такі як будівництво шкіл, підготовка вчителів, надання стипендій і грантів для учнів і студентів. Інвестування в охорону здоров'я – будівництво та реконструкція медичних закладів, забезпечення медичним обладнанням, забезпечення доступу до якісної медичної допомоги та профілактичних заходів.

Так, до прикладу протягом останніх 60 років Гана докладала цілеспрямованих зусиль, щоб інвестувати в охорону здоров'я та освіту, що призвело до значного зростання як економічного рівня, так і людського капіталу. Деякі з найуспішніших програм і політики Гани включали сильні елементи загальнодержавного підходу, залучаючи не лише сектори охорони здоров'я чи освіти, а часто й обидва, а також інші сектори, такі як сільське господарство санітарія з гігієною. Ці успішні програми та політика включають Програму шкільного харчування в Гані (GSFP); національна схема медичного страхування (NHIS) (особливо на початку, оскільки стійкість стає все більшою проблемою в наступні роки); заходи з водопостачання, санітарії та гігієни (WASH); Безкоштовна обов'язкова загальна базова освіта (FCUBE), включаючи інноваційне фінансування, надане Цільовим фондом освіти Гани (GETFund), і програми грамотності дорослих. [38]

У період з 2005 по 2016 рік у Перу спостерігалось значне зниження рівня хронічного недоїдання серед дітей з 28 до 13 відсотків. Це досягнення було пов'язано з ефективною державною політикою, яка послідовно реалізувалася урядами, що змінювали один одного, при цьому кожна адміністрація встановлювала амбітні цілі для боротьби з відставанням у рості. Національна стратегія розвитку дітей раннього віку, Сресер, об'єднала різні зацікавлені сторони, включаючи уряди на національному, регіональному та муніципальному рівнях, організації приватного сектору, міжнародні агентства

розвитку та масові організації. Скоординована комунікаційна стратегія підвищила обізнаність про вплив хронічного недоїдання та сприяла ранньому втручанню. Збільшення взаємодії з медичними працівниками призвело до змін у поведінці матерів, що призвело до покращення здоров'я мільйонів перуанських дітей. Кресер наголосив на цілісному підході до харчування, визнаючи важливість води, санітарії, доступу до медичної допомоги, освіти та розширення прав і можливостей жінок для зменшення відставання в рості. Координація між різними рівнями влади та секторами була пріоритетною, а регіональні та муніципальні органи влади були наділені повноваженнями та ресурсами для вирішення проблеми, несучи підзвітність. Міністерство економіки та фінансів відіграло провідну роль у впровадженні підходу, орієнтованого на результати, зосередивши ресурси на науково-обґрунтованих втручаннях. Дані в режимі реального часу та функціональні системи використовувалися для керування діями, а грошові стимули через такі програми, як Juntos, заохочували до регулярних медичних оглядів і відвідування школи, особливо в бідних і сільських районах. [39]

3.3. Міжнародна співпраця та іноземні інвестиції як каталізатор економічного розвитку

Наступним не менш важливим аспектом є іноземні інвестиції, адже вони можуть бути ключовим рушієм подолання бідності і економічного зростання країн. Успішне залучення іновестицій вимагає чіткої стратегії та сприятливого середовища, яке може надати інвесторам необхідні стимули та захист для інвестування. Інвестори шукають стабільне та передбачуване бізнес-середовище, коли розглядають можливість інвестувати в країну. Це означає наявність прозорої нормативно-правової бази, чітких законів і політики, а також послідовне впровадження цих політик. Країни також повинні забезпечити політичну стабільність і мінімальну корупцію, щоб зміцнити довіру з інвесторами. [39] Грузія зазнала надзвичайної трансформації, перетворившись на магніт для прямих іноземних інвестицій (ПІІ) завдяки своїй відданості політичній та економічній свободі. Широкі економічні реформи в країні,

розпочаті після здобуття незалежності в 1991 році, створили добре функціонуючу та стабільну ринкову економіку. Ключем до цієї трансформації стала відданість Грузії створенню відкритого та конкурентного бізнес-середовища, яке характеризується спрощеними бюрократичними процедурами, спрощеною системою оподаткування та розширеними правами власності. Ці реформи заслужили репутацію Грузії як одного з найпростіших місць для відкриття та ведення бізнесу, що приваблює інвесторів у всьому світі. Протягом багатьох років Грузія переживала стабільне економічне зростання, середні показники якого перевищували 5%, незмінно займаючи високі позиції в світових індексах, що вимірюють легкість ведення бізнесу. Фіскальна та грошово-кредитна політика, зосереджена на підтримці низького рівня дефіциту та контролю над інфляцією, ще більше сприяла економічному успіху країни. Незважаючи на зовнішні впливи, такі як регіональні події та глобальні фактори, Грузія продемонструвала здатність до адаптації та стійкість, продовжуючи свою траєкторію до економічного процвітання. Політична стабільність, захист громадянських свобод і прозорі правові системи доповнили економічні реформи, посиливши привабливість Грузії для ПІІ. Стратегічне розташування країни в поєднанні з угодами про вільну торгівлю зробили її привабливою для іноземних інвестицій, особливо в галузі логістики та торгівлі. Незважаючи на те, що останні тенденції свідчать про зростаючий приплив прямих іноземних інвестицій, зокрема в туризм, виробництво та послуги, криза COVID-19 створила проблеми для потоків прямих іноземних інвестицій, однак прихильність Грузії свободі та сприятливому бізнес-середовищу залишається непохитною. [40]

Що стосується України, то в період активної агресії РФ, фокус як державної політики так і міжнародної співпраці був вимушено зміщений на інвестиції не у розвиток, а у виживання. Тому зараз складно проводити паралелі з досвідом інших країн. Тим не менш відчутною є внутрішня злагожденість простих громадян, волонтерів та представників малого, середнього та великого бізнесу. Так, до прикладу урядова програма Дія.Бізнес надає безкоштовні

консультації, онлайн-курси, інформацію про доступні гранти майбутнім та досвідченим підприємцям щодо створення та ведення бізнесу в умовах війни, також допомагаючи ветеранам війни розпочати власну справу. В той же час освітня платформа Genius space дала можливість українцям безкоштовно пройти ІТ-курси з різноманітних напрямків. Таким чином, багато українців, що втратили роботу, змогли набути сучасні нові професійні навички.

ВИСНОВКИ

У процесі дослідження бідності як глобального явища виявлено її багатовимірну природу та самовідтворюючий характер. Це означає, що бідність не обмежується лише рівнем доходів, вона включає в себе різні аспекти життя, такі як доступ до освіти, медичних послуг, житлових умов, питної води та електроенергії. Відсутність сприятливих базових умов для життя та доступу до можливостей розвитку й інформації змушує людей залишатися в бідності та вдаватися до регресивної поведінки, тим самим погіршуючи свій стан.

У першому розділі було визначено сутність поняття бідності та його вплив на глобальну економіку. Бідність проявляється в різних динаміках і градаціях, а тому для належного вимірювання її головним чином розділяють на абсолютну і відносну. Люди, що живуть в абсолютній бідності, не мають доступу до предметів першої необхідності, таких як харчування, медична допомога, житло, чиста вода, освіта, та їхній дохід є нижчим визначеного рівня прожиткового мінімуму, що не дозволяє підтримувати адекватний рівень життя та відповідати мінімальним стандартам країни проживання. Напротивагу, відносна бідність характеризується можливістю дозволити собі предмети першої необхідності та складністю вийти на середній рівень життя відносно суспільства. Бідність несе негативні наслідки не лише на індивідуальному, але й на національному та глобальному рівнях. Було проаналізовано кореляцію між бідністю та економічним зростанням на національному та глобальному рівнях, що дозволило побачити як наслідки бідності негативно впливають на національний соціально-економічний добробут, знижуючи конкурентоспроможність держав. Країни з високим рівнем бідності потерпають від економічної слабкості, низького рівня людського розвитку, міграції працездатного населення, відсутності розвиненої інфраструктури. Саме економічне зростання має неоднозначний вплив на бідність, адже може призвести до збільшення нерівності та розриву між багатими та бідними верствами населення в країні. Так само глобальне економічне зростання та

явище бідності є тісно взаємопов'язаними та впливають один на одного. З бідністю потрібно боротися поступово починаючи зсередини - починаючи з індивідуального та національного рівнів, що за допомогою грамотної міжнародної співпраці допоможе досягнути глобального економічного зростання.

В другому розділі було проаналізовано одні з основних факторів подолання бідності в контексті національного економічного зростання, зокрема розвиток людського капіталу та його сучасні тенденції та державна політика і її роль в економічному зростанні. Було з'ясовано, що попри глобальні тенденції зростання індексу людського розвитку у світі, темп зростання у країнах, що розвиваються є значно повільніший на противагу розвиненим країнам. Це спричинено неблагополучними умовами для життя та обмеженістю доступу до можливостей. Зокрема, фактор нерівності грає величезну роль у цьому контексті, збільшуючи розриви між різними соціальними групами та країнами та спричиняє відтік людського капіталу у більш розвинені країни.

Оскільки бідність це вічна проблема, в основу дослідження було покладено аналіз досвіду країн, що свого часу спішно вийшли з пастки бідності і славляться високим рівнем економічного розвитку зараз. Було з'ясовано, що наріжним каменем успішного державного управління кожної такої держави було стимулювання внутрішнього ринку, індустріалізація, інновації та економічна диверсифікація а також відкритість до міжнародних інвестицій та співробітництва.

У третьому розділі було виділено проблеми, вирішення яких може призвести до такої глобальної та багатовимірної цілі як подолання бідності. Це насамперед низький рівень індустріалізації та відсутність інноваційних процесів, слабкий внутрішній ринок, відсутність інвестицій у розвиток людського капіталу та нерівність, несприятливий інвестиційний клімат й середовище для ведення бізнесу та ізолюваність. Звертаючись до досвіду інших країн, а також враховуючи сучасні тенденції та інновації, було сформульовано рекомендації

щодо викорінення бідності і прискорення глобального економічного зростання, як наслідок.

Отже, бідність - це глобальний виклик, вирішення якого є юридичною відповідальністю світової спільноти. Для подолання явища бідності та, як наслідок, глобального економічного зростання необхідний комплексний та систематичний підхід, а також світова залученість. Бідність - це вічна проблема, яку певні країни все ж змогли перемогти на національному рівні, а тому аналізуючи їхні стратегії, впроваджуючи новітні технології та беручи активну участь в подоланні бідності за рахунок підвищення обізнаності щодо проблеми, крайню бідність можна подолати повністю.

Список використаних джерел

1. Бідність - КОМПАС, *Посібник з освіти в області прав людини за участі молоді* - www.coe.int. (2020). URL:
<https://www.coe.int/uk/web/compass/poverty>
2. Бідність і Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права, E/C.12/2001/10. URL:
www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/%28Symbol%29/E.C.12.2001.10.En
3. Global Multidimensional Poverty Index 2023 - *Unstacking global poverty: Data for high impact action* - World. (2023, July 11). URL:
<https://reliefweb.int/report/world/global-multidimensional-poverty-index-2023-unstacking-global-poverty-data-high-impact-action>
4. Е. М. Лібанова. Бідність населення України: методологія, методика та практика аналізу / Нац. академія наук України, Ін-т демографії та соц. досліджень ім. М. В. Птухи. – Умань : Видавець "Сочінський М.М.", 2020. – 456 с.
5. Poverty. *Our World in Data*. URL: <https://ourworldindata.org/poverty>
6. Poverty and Equity Brief Report. (2024, April). *The World Bank*. URL:
https://datacatalogfiles.worldbank.org/ddh-published/0064942/DR0092482/Globa_POVEQ_UKR.pdf
7. М. І. Небава. Теорія макроекономіки : Навч. посібник / Київ : Слово, 2003. – 536 с. – ISBN 966-84071-5-6 : 39.60.
8. Ю. Ф. Пачковський, А. О. Максименко. Споживча поведінка українських домогосподарств : монографія/ ЛНУ імені Івана Франка, 2014. – 292 с.
9. Woods, D. (2023, September 27). Poverty in Africa. *Outreach International*. URL: <https://outreach-international.org/blog/poverty-in-africa/>
10. THE WHY. (2013). *BBC World Debate* | WHY POVERTY? [Video]. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=KNIEb3injpc>
11. Стяжкіна О. Людина в радянській провінції: освоєння (від)мови. – Донецьк: ДонНУ, 2013. – 296 с.

12. Fox, L. (2019, October 21). Assessing past and future strategies for reducing poverty in Africa. *Brookings*. URL: <https://www.brookings.edu/articles/assessing-past-and-future-strategies-for-reducing-poverty-in-africa/>
13. Acemoglu, D., & Robinson, J. A. (2012). *Why nations fail: The Origins of Power, Prosperity and Poverty*. Profile Books. 546 pages
14. Фляшнікова А. Б. Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана. (2010). Аналіз методологічних підходів до визначення показників бідності та багатства. *Науковий Журнал Український Соціум*. URL: <https://doi.org/10.15407/socium2010.04.129>
15. І. Хоменко, Л. Волинець, А. Чубикіна. Стратегічні засади інвестування в людський капітал для забезпечення розвитку національної економіки України. (2020). URL: <http://ppeu.stu.cn.ua/article/view/211367/211407>
16. Human Development Report 2023-24. *United Nations*. (2024, March 13). URL: <https://hdr.undp.org/system/files/documents/global-report-document/hdr2023-24reporten.pdf>
17. Human Development Index. *United Nations*. (2024). URL: <https://hdr.undp.org/data-center/human-development-index#/indicies/HDI>
18. Inequality-adjusted Human Development Index. *United Nations*. (2023). URL: <https://hdr.undp.org/inequality-adjusted-human-development-index#/indicies/IHDI>
19. Overcoming the world's challenges - the global goals. (2024, April 15). *The Global Goals*. URL: <https://www.globalgoals.org/>
20. Яковенко Р. В. Людський капітал та людський потенціал // *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки*. - 2013. - Вип. 24. - С. 186-193. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npkntu_e_2013_24_31.

21. Rich countries attain record human development, but half of the poorest have gone backward, finds UN Development Programme. (2024, March 12). *UNDP*. URL: <https://www.undp.org/press-releases/rich-countries-attain-record-human-development-half-poorest-have-gone-backwards-finds-un-development-programme>
22. Reinert, E. S. (2007b). How Rich Countries Got Rich and why Poor Countries Stay Poor. *Constable*. 400 pages
23. Економіка КНР: перспективи та виклики. (2023, May 23). *Національний Інститут Стратегічних Досліджень*. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosyny/ekonomika-knr-perspektyvy-ta-vyklyky>
24. The Economist. (2023, January 9). What America's protectionist turn means for the world. *The Economist*. URL: <https://www.economist.com/finance-and-economics/2023/01/09/what-americas-protectionist-turn-means-for-the-world>
25. Підсумки зовнішньої торгівлі товарами України у I кварталі 2023 року. (2023, May 3). *Національний Інститут Стратегічних Досліджень*. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosyny/pidsumky-zovnishnoyi-torhivli-tovaramy-ukrayiny-u-i-kvartali>
26. Global trade alerts. (2024). URL: <https://www.globaltradealert.org/>
27. Україна залишається країною з високим Індексом людського розвитку — звіт UNDP. (2024, March 13). *UNDP*. URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/press-releases/ukrayina-zalyshayetsya-krayino-yu-z-vysokym-indeksom-lyudskoho-rozvytku-zvit-undp>
28. Situation Ukraine refugee. *Operational Data Portal*. URL: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>
29. Іванова, М. О. (2017). Тенденції розвитку людського потенціалу в Україні. *Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу*. URL: <https://core.ac.uk/reader/162592911>

30. Як Ірландія стала економічним тигром: 3 уроки для України. (2023, June 13). *Мінфін*. URL: <https://minfin.com.ua/ua/2023/06/13/107438118/>
31. Roser, M., & Ortiz-Ospina, E. (2024, March 6). Literacy. *Our World in Data*. URL: <https://ourworldindata.org/literacy>
32. Ruta, S. E. J. M. (2023, December 23). The return of industrial policy in data. *International Monetary Fund*. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/WP/Issues/2023/12/23/The-Return-of-Industrial-Policy-in-Data-542828>
33. London's economy after Brexit: Impact and implications - Cambridge Econometrics. (2024, February 21). *Cambridge Econometrics*. URL: <https://www.camecon.com/what/our-work/londons-economy-after-brexit-impact-and-implications>
34. Partington, R., & Kirk, A. (2022, February 3). In numbers: what is fuelling Britain's cost of living crisis? *The Guardian*. URL: <https://www.theguardian.com/business/2022/feb/03/in-numbers-britains-cost-of-living-crisis>
35. No easy solution to UK cost of living crisis. (2022, May). *Financial Times*. URL: <https://www.ft.com/content/f813e3a0-6dc3-4105-b205-97df99a3a10a>
36. Weaver, M. (2022, December 8). Millions cannot afford to heat homes as UK faces Arctic snap. *The Guardian*. URL: <https://www.theguardian.com/society/2022/dec/08/uk-weather-millions-households-cannot-afford-heat-homes>
37. Dattani, S., Spooner, F., Ritchie, H., & Roser, M. (2023, December 28). Child and infant mortality. *Our World in Data*. URL: <https://ourworldindata.org/child-mortality>
38. Building Human Capital: Lessons from Country Experiences – Ghana. (2020, June). *World Bank*. URL: <https://openknowledge.worldbank.org/entities/publication/a390500d-5b3c-50eb-80c2-13cd51de5376>

39. Human Capital Project : How countries Nurture Human Capital - Implement a whole of government approach. (2019, April). *World Bank*. URL: <https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/270541555605484950/human-capital-project-how-countries-nurture-human-capital-implement-a-whole-of-government-approach>
40. Ratiu, A. (2024, March 14). Attracting foreign direct investments. *Atlantic Council*. URL: <https://www.atlanticcouncil.org/in-depth-research-reports/report/attracting-foreign-direct-investments/#synergy-of-freedom>
41. Economic Development in Africa Report 2023. (2023, August 16). *UNCTAD*. URL: <https://unctad.org/publication/economic-development-africa-report-2023>